

Pepeluhar

(tudi: Pepeljubar, Dobro sime)
Pepeluhar je med škoromati ena najpomembnejših in najstarejših mask. Lik pepeluharja ima poseben pomen v hišah, ki jih obiščejo našemljenci, saj je njegova naloga posipanje hišnega praga s pepelom, pomešanim z »mrvami« sena. Pepeluhar na tak način zaželi dobro letino in zdravje v hiši. Oblečen je v stara ponošena oblačila z »grdo« masko na obrazu, ponekod ima glavo zavito v odsluženo žensko ruto. Čez hlače si obleče krilo iz žakljevine ali raševine, medtem ko zgoraj nosi star moški suknjič.

Zeleni

(tudi: Ti zeleni)
Maske zelenih so izdelane iz brinja, mahu, smreke, »frmentina«, »stržin«, bršljana ali vresja. Izdelava take maske je zelo zahtevna in dolgotrajna; na oblačila je namreč potrebno našiti in pritrditi vejice ali mah, pri čemer mora biti pokrito celo oblačilo. Ti zeleni simbolizirajo bližajočo se pomlad, rojstvo in življenje.

Kleščar

(tudi: Kliščar, Škopit, Klanfar, Skopljar)
Kleščar je edini neposredni potomec srednjeveških »scaramattov« in hkrati tudi osrednja figura današnjih škoromativ. Strah vzbuja predvsem zaradi velikih lesenih klešč, v katere lovi svoje žrtve in jih nato oliše s sajami po obrazu. Izdelane so iz enega kosa lesa, pri tem pa so zaradi lahkosti in glasnejšega zvoka pri tolčenju bolj cenjene starejše klešče. Lik kleščarja v vsaki vasi imenujejo nekoliko drugače, njegova oblačila in namen pa ostajajo povsod enaki. Za kleščarja je značilno tipično naglavno pokrivalo, ki je še imenitnejše, če se nanj pritrdi ptico ujed. Oblečen je v širok črn plašč in prepasan z debelo verigo, ki jo na hrbtu zatisne z debelim kolom, na verigo pa si obesi še brnen zvonček, svetilko, nekaj kož, ptico ali celo kakšno mrhovino.

Škoromat z zvonci

(tudi: Zgončar, Sez zguonci, Grdini)
Škoromati z zvonci so na pogled lepi zaradi svojih čudovitih kap, vendar po svojem obnašanju in prvotnem pomenu sodijo med »ta grde« like. Njihova osnovna naloga je pomoč kleščarju pri lovljenju deklet in mazanje deklet s sajami po obrazu. Na glavi imajo tudi do 70 centimetrov visoke stožčaste kape, na katerih je pritrjenih do sto ali celo več papirnatih rož. Kape se po obliki od vasi do vasi razlikujejo, obenem pa se razlikujejo tudi rože, ki so pripete na kapo. Oblečeni so v kožuhe iz ovčje kože, čez katere si okoli pasu zavežejo zvonce. Poleg kravjih zvoncev, ki so kovani, imajo škoromati lahko tudi lite bronaste zvonce, ki med nenehnim poskakovanjem in tekanjem škoromata glasno pozvanjajo.

Kje nas najdete ...

Podgrad leži ob magistralni cesti E 61 Kozina-Reka. Od avtoceste Koper-Ljubljana je Podgrad oddaljen 22 km, od meje z Republiko Hrvaško 6 km, od mesta Ilirska Bistrica pa 12km. Parkirišče za osebne avtomobile je neposredno pred objektom. Avtobusi (največ dva naenkrat) prav tako lahko parkirajo pred objektom, sicer pa na 50 m oddaljenem parkirišču pod cerkvijo Sv. Cirila in Metoda. Ogled je mogoč po predhodni najavi na spodnje kontakte.

Informacije in najave:

Občina Ilirska Bistrica, Bazoviška c. 14, 6250 Ilirska Bistrica
TIC Ilirska Bistrica, Gregorčičeva c. 2, 6250 Ilirska Bistrica
T: +386 |0|5 71 12 300
M: +386 |0|41 307 354
E: obcina.ilirska-bistrica@ilirska-bistrica.si
S: www.ilirska-bistrica.si

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja Evropa investira v podeželje

POKRAJINSKI MUZEJ KOPER

MUSEO REGIONALE DI CAPODISTRIA

Besedilo: Mateja Kakež • Lektoriranje: Lorena Iskra • Založnik: Občina Ilirska Bistrica • Oblikovanje: Argos • Fotografsko gradivo: arhiv družine Poles (Ritomeče), arhiv Škoromati Obrov, arhiv šjme Huje, Andrej Vodopivec, Danijel Cek, Janez Podlesnik, Matjaž Bubnič (Pregarje), Nina Petrač, Helena Race (Hruški škoromati), Marija Makarovič, 1962 (arhiv Slovenski Etnografski Muzej - SEM) • Tisk: Grafična delavnica Bor, Ilirska Bistrica, 2014, 5.000 kosov

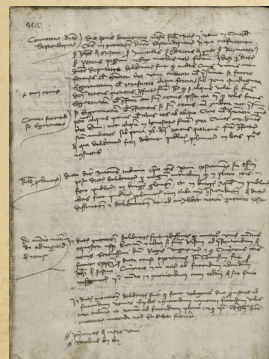
Brkinski škoromati

– etnološka muzejska zbirka –

Od kod ime škoromat

V pisnih virih se po doslej znanih podatkih ime škoromat prvič pojavi že v prvi polovici 14. stoletja. Mestni magistrat v furlanskem mestu Čedad je namreč 12. februarja 1340 objavil prepoved, po kateri se brez dovoljenja gestalda in mestnega sveta nihče ni smel na ulicah pokazati v obleki škoromata oziroma »in habiu scaramatte«. Drugi znani zapis imena škoromat se v pisnih virih pojavi 82 let pozneje, kjer je februarja 1422 ime zapisano kot »sgaravatte«. Zaradi teh dveh zapisov veljajo danes škoromati za prve omenjene maske na Slovenskem.

◀ Drugi znani zapis v pisnih virih se pojavi februarja 1422, ko je ime škoromat zapisano kot »sgaravatte«. Listina se nahaja v Biblioteca Civica "V. Joppi" di Udine. (Archivio Comunale Antico, Annales T. XXII, fol.290.)

Škoromati so bili skozi zgodovino prisotni v vaseh: Podgrad, Gradišče, Ritomeče, Obrov, Javorje, Male Loče, Hrušica, Podbeže in Račice. Najbolj prepoznavna lika škoromatom (kleščar in zvončar) danes vidimo tudi med maskami v vaseh Pregarje in Huje.

Škoromatija

Gre za običaj, ki je kljub delni okrnitvi vse do danes ohranil svojo čarobnost, saj se ob tej priložnosti domačini še vedno spominjajo pustnih običajev iz preteklosti. Škoromatija se pri vseh skupinah začne 26. decembra oziroma na god sv. Štefana. Tega dne se namreč že od nekdaj fantje in možje zberejo in začnejo z okvirnimi dogovarjanji o poteku škoromatije, dogovori se o porazdelitvi likov in o pripravi kostumov.

Vrhunec in glavni dogodek pustnega obdobja v vseh vaseh predstavlja poberija, ki že vrsto let poteka na pustno soboto, ko škoromati razgrajajo in veseljačijo po domači vasi. Včasih so škoromati darove po okoliških vaseh pobirali teden dni pred pustom, zaradi česar so bili zdoma tudi več kot teden dni, medtem ko so v domači vasi darove pobirali na pustni torek.

Šjme

»Šjme«, kot se imenuje skupina na Pregarjah in v Hujah, se po svojih pustnih običajih in po običajih ob poberiji ne razlikujejo dosti od drugih skupin. Tudi liki so podobni likom iz ostalih skupin, čeprav nekatere drugače poimenujejo.

Zvončarju pravijo grdin; na obrazu je nosil masko iz rešeta, v preteklosti pa je bila drugačna tudi njegova kapa, saj so rože iz krep papirja krasile samo vrh kape. Podobno kot pri škoromatih se tudi pri šjmah ženske in otroci niso udeleževali poberije, ta je bila strogo rezervirana za fante. Na poberiji se je skupina zmeraj držala skupaj, medtem ko je bil grdin vedno eno hišo pred drugimi, saj je tako napovedal prihod šjm v hišo.

Izdelovanje mask

Izdelovanje lesenih »obličij« škoromatom je že od nekdaj posebej spoštovana spretnost. Po nepisanem pravilu bi si moral fant masko izrezljati sam, vendar je tako kot nekoč tudi danes to opravilo rezervirano za nekaj spretnih rezbarjev. Leseno obličje je izrezljano iz enega kosa lipovega (včasih tudi hruškovega, češpljevega ali jelševega) lesa; ker je takšno masko težko nositi na obrazu, mora biti obličje čim tanjše in se čim bolje prilegati obrazu fanta, ki jo nosi.

Danes so lesene maske prisotne predvsem pri hruških škoromatih, kjer ima večina likov takšne maske, v nobenem primeru pa se brez njih ne smejo pojaviti škoromati z zvonci, ti zeleni, cingesar, cunjarji ...

Tako kot rezljanje lesenih obličij je tudi izdelovanje umetnih rož iz papirja opravilo, ki ga ne obvladajo vsi. Izdelovanje rož je bilo od vedno žensko opravilo. Običajno so kapo škoromata z zvonci okrasile ženske iz družine fanta, ki jo je nosil, danes pa to večino obvlada nekaj žensk v vasi, ki svoje znanje prenašajo na mlajše rodove. Na eni kapi škoromata z zvonci je lahko tudi več kot sto rož iz krep papirja.

